Írta: Adminisztrátor
2022. április 09. szombat - Módosítás: 2022. április 09. szombat

2022. április 8. - **Magyarország államiságának történetében igen jelentős eseménye volt az Aranybulla 1222. évi kiadása.** Az Adó Online cikksorozattal emlékezik meg a neves okiratról, különös tekintettel arra is, hogy rendelkezései között számos pénzügyekkel és adózással kapcsolatos rendelkezés is található.

„… valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat meg akarná szegni, örök átok sújtsa.”

(a vérszerződés ellenállási záradéka Anonymus Gesta Hunagarorumából)

Az Aranybullának nem kevés előzménye volt, bár ezek felkutatása meglehetősen nehézkes, mert III. Béla király (uralkodott 1172-1196, az Aranybullát kiadó II. András király apja) koráig nagyon kevés írásos dokumentum keletkezett, és alig kétszáz okirat maradt fenn ezekből.

III. Béla rendelte el, hogy különböző szerződéseket, adományokat, végrendelkezéseket (stb.) írásba kell foglalni, és ehhez úgynevezett királyi hiteleshelyeket hozott létre. Ezeken a hiteleshelyeken történt – ellenérték fejében, tehát meg kellett fizetni a hiteles okiratért az illetéket – az írásba foglalás.

Az Aranybulla előzményei között most a vérszerződésről és az első uralkodók törvénykezéséről lesz szó.

A vérszerződés

III. Béla király jegyzője, a magát P. mesterként megnevező Anonymus foglalta először írásba a magyarok őstörténtét. Ez volt a latin nyelvű Gesta Hungarorum, amelynek egyetlen XIII. századi példányát az Országos Széchényi Könyvtár őrzi.

P. mester bevezető soraiban is utal rá, hogy művét nem szájhagyományok, regélések alapján írta meg, hanem az akkoriban még fellelhető írásos dokumentumok alapján. Ezek azóta elvesztek, de higgyük el Anonymusnak, hogy fontosnak tartotta a dokumentáris kutatást!

A művet barátjának, N-nek címezte, és a következőket írja:

Tehát legjobbnak tartottam, hogy igazán és egyszerűen írjam meg Neked, s így aki olvassa, tisztán láthassa, miképpen estek meg a dolgok. Ha az oly igen nemes magyar nemzet az ő származásának kezdetét és az ő egyes hősi cselekedeteit a parasztok hamis meséiből vagy a regösök csacsogó énekéből mintegy álomban hallaná, nagyon is nem szép és elég illetlen dolog volna. Ezért most már inkább az iratok biztos előadásából meg a történeti művek világos

értelmezéséből nemeshez méltó módon fogja fel a dolgok igazságát.
A vérszerződés több aktust is tartalmazott. Az Etelközben történt eseményen a későbbi honfoglaló törzs hét vezére (Álmos, Előd, Ond, Kond, Tas, Huba, Töhötöm, a hét törzs – Tarján, Jenő, Kér, Keszi, Nyék, Megyer és Kürtgyarmat) Álmost választotta meg vezérének, fogadalmat tettek, hogy Álmos és utódai vezetik a magyarokat a jövőben, illetve mindannyian megvágták magukat, vérüket egy – valószínűleg bort tartalmazó – kupába csorgatták, majd közösen megitták, így lettek vértestvérek. A vérszerződésnek ez a formája nem volt szokatlan abban a korban, más népeknél is előfordultak ilyen ünnepi aktusok.
A vérszerződést a következőképpen írja le Anonymus:
… a hét fejedelmi személy, akit mind a mai napig hétmagyarnak hívnak, a helyszűkét tovább nem tűrhetvén, tanácsot tartott, és késedelem nélkül fegyverrel, haddal igyekezett módját ejteni, hogy szülőföldjét elhagyja, s olyan földet foglaljon el magának, amelyen laknia lehet. Akkor a választásuk arra esett, hogy majd Pannónia földjét keresik fel. Erről ugyanis a szállongó hírből azt hallották, hogy az Attila király földje, akinek az ivadékából Álmos vezér, Árpád apja származott. … a hét férfiú szabad akarattal és egyetértéssel vezérül és parancsolóul választotta magának, sőt fiai fiainak is a végső nemzedékig Álmost, Ügyek fiát, és azokat, akik az ő nemzetségéből származnak, mivel Álmos vezér, Ügyek fia, továbbá azok, akik az ő nemzetségéből származtak, jelesebbek voltak nem dolgában, meg hadban is hatalmasabbak. … közakarattal Álmos vezérnek ezt mondták: „A mai naptól kezdve téged vezérünkké és parancsolónkká választunk, s ahova a szerencséd visz, oda követünk téged.” Majd a fent említett férfiak mindegyike Álmos vezérért — pogány szokás szerint — saját vérét egy edénybe csorgatta, s esküjét ezzel szentesítette. És noha pogányok voltak, mégis azt a hitet, melyet akkor egymás közt esküjükre tettek, mindhalálukig megtartották úgy, amint ez az eskü itt következik.
Számunkra most a legfontosabb a fogadalom szövege, amely a következőket tartalmazta:
Az eskü első szakasza így hangzott: Hogy ameddig csak az ő életük, sőt az utódaiké is tart, mindig Álmos vezér ivadékából lesz a vezérük. Az eskü második szakasza így hangzott: Hogy ami jószágot csak fáradalmaik árán szerezhetnek, mindegyiküknek része legyen abban. Az eskü harmadik szakasza így hangzott: Hogy azok a fejedelmi személyek, akik a tulajdon szabad akaratukból választották Álmost urukká, sem ők maguk, sem fiaik soha, semmi esetre ki ne essenek a vezér tanácsából és az ország tisztségeiből. Az eskü negyedik szakasza így hangzott: Hogyha valaki utódaik közül hűtlen lenne a vezér személyéhez, vagy egyenetlenséget szítana a vezér és rokonai között, a bűnösnek vére omoljon, amint az ő vérük omlott az esküben, melyet Álmos vezérnek tettek. Az eskü ötödik szakasza így hangzott: Hogyha valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat meg akarná szegni, örök átok sújtsa. Ennek a hét férfiúnak a neve volt: Álmos, Árpád apja; Előd, Szabolcs apja, kitől a Csák-nemzetség származik; Kend, Korcán apja; Ond, Ete apja, akitől a Kalán- és Kölcse-nemzetség származik; Tas, Lél apja; Huba, akitől a Szemere-nemzetség származik; a hetedik Tétény, Horka apja, s Horkának a fiai voltak Gyula és Zombor, akiktől a Maglód-nemzetség származik, amint alább majd szó lesz róla. De elég! Haladjunk a történelem útján!
Vegyük sorra, hogy mi is volt ezeknek a fogadalmaknak a tartalma:
– A vezéri tisztség utódlásának rendezése: „Hogy ameddig csak az ő életük, sőt az utódaiké is tart, mindig Álmos vezér ivadékából lesz a vezérük”. A vér szerinti utódlás kimondása igen erős legitimációt jelentett egészen az Árpád-ház kihalásáig.
– A szerzőképesség rendezése: „ami jószágot csak fáradalmaik árán szerezhetnek,

mindegyiküknek része legyen abban”. Közösen szereznek, és annak eredményét közösen hasznosítják.
– A részvétel joga az első számú vezető tanácskozó testületében és a tisztségek viselésében: „azok a fejedelmi személyek, akik a tulajdon szabad akaratukból választották Álmost urukká, sem ők maguk, sem fiaik soha, semmi esetre ki ne essenek a vezér tanácsából és az ország tisztségeiből”.
– Hűtlenség esetén egységes fellépés a szakadárok ellen: „valaki utódaik közül hűtlen lenne a vezér személyéhez, vagy egyenetlenséget szítana a vezér és rokonai között, a bűnösnek vére omoljon, amint az ő vérük omlott az esküben, melyet Álmos vezérnek tettek”.
– Ellenállási záradék: „valaki Álmos vezér és a többi fejedelmi személyek utódai közül az esküvel kötött megállapodásokat meg akarná szegni, örök átok sújtsa”. Ez a záradék tehát egyaránt vonatkozott az első számú vezérre, az őt megválasztó törzsfőkre, illetve mindannyiuk leszármazottaira is.
Ezek a fogadalmak a Magyar Királyság létrejöttét követően több alkalommal is megjelentek az első királyok törvénykönyveiben, de különösen az Aranybullában is. Ez azt is jelenti, hogy az Aranybulla nem kis részben az előző évszázadokban kialakult törvényi szabályokat és szokásjogot is megerősítette.
Törvénykezés az első királyok idejében
Első királyaink törvényeiket kódexekben rögzítették, valószínűleg ezek másolatait terjesztették az országban, főleg az írástudó egyházi személyek közvetítésével. Szent István, Szent László és Könyves Kálmán törvénykönyvei a legjelentősebbek.
Szent István (uralkodott 1000-1038)
I. (Szent) István király dekrétumainak két gyűjteményét ismerjük. A dekrétumok első könyve István király intelmeiként ismert, amelyet fiához, Imréhez intézett. Az elöljáró beszédből és tíz fejezetből álló mű Imre herceg uralkodásra való felkészítését segítette volna (Imre tragikus módon vadászat közben vesztette életét 1031-ben).
A tíz fejezetéből négy is a keresztény egyház kiemelkedő szerepéről szól, de a nemességre való támaszkodás, az uralkodói erények (türelmesség, igazságosság, kegyesség, irgalmasság) is szerepel a tanácsok között.
A vérszerződésben meghatározottakhoz talán a 4. fejezet tanácsai hasonlítanak leginkább:
A főemberek és országnagyok méltó tisztességéről
A főemberek, országnagyok, ispánok, vitézek, nemesek hűsége, ereje, serénysége, emberségtudása, bizodalma, a királyságnak negyedik ékessége.
1. § Mert ők oltalmazzák az országot, a gyöngéket ők védelmezik meg, legyőzik ellenségeidet, öregbítik birodalmadat.
2. § Legyenek ők neked, fiam, a te atyáid és testvéreid.
3. § Senkit pedig ezek közül szolgaságra ne vess, avagy szolgádnak ne nevezz. Vitézlő rend legyenek, ne szolga rend. Uralkodjál felettek mindnyájan harag és kevélység és gyűlölség nélkül, békességesen, szelíden, emberségesen; megemlékezvén szüntelen, hogy minden ember azon egy állapotban vagyon, és semmi fel nem emel, hanem az alázatosság, és semmi meg nem aláz, hanem a kevélység és a gyűlölség.
4. § Ha békességestűrő leszesz, királynak mondatol és király fiának, és szeretni fognak minden vitézeid; ha haragos, kevély, gyűlölködő, békéletlen, ispánok és főemberek felett fennhéjázó, bizony a vitézek ereje királyságod romlására válik és idegen nemzetnek árulják el a te országodat.
5. § Ettől félj, és azért jóságos cselekedetek példájával igazgasd az ispánok élete módját, hogy

megövezvén magokat a te szereteteddel, mindenha sérelmetlenül ragaszkodjanak a királyság méltóságához és a te uralkodásod minden tekintetben békességes legyen.
István király dekrétumainak második könyvében 55 fejezetben jelennek meg rendelkezések. Ezek alapvetően négy témakörbe sorolhatóak:
Az egyház a királyság legfőbb támasza, részére privilégiumokat kell biztosítani. A vallási előírásokat, rituálékat kötelezővé tette Szent István. Meg kell említeni az egyház felé való tizedfizetés kötelezettségét:
52. Fejezet a tizedről
A kinek Isten tízet ad egy évben, a tizediket adja Istennek.
1. § És ha valaki elrejti a tizedet, kilencz részt adjon érte.
2. § Valaki pedig a püspöknek osztott tizedet meglopja, mint lopót ítéljék meg és az ilyennek váltsága mind a püspöké legyen.
A kötelezettségnél a hivatkozási alap Mózes törvényeinek tizedfizetésre előírása volt.
Hogy az egyházra való támaszkodás mennyire jelentős volt a hatalomgyakorlás szempontjából, jól mutatja az, hogy több mint ezer évvel később, a mai Alaptörvényünkben is szerepel keresztségi klauzula.
A király hatalmáról szóló rendelkezések között szerepel például a királyi jövedelmek beszolgáltatási kötelezettsége, a kincstár védelme, a király elleni szervezkedés vagy rágalmazásának büntetése.
A szabad emberek tulajdonhoz való joga, szabadságuk sérthetetlensége több intézkedésben is megjelenik.
A legtöbb rendelkezés a bűncselekményekre, ítélkezésre, tanúskodásra vonatkozik. A lopás, a gyilkosság, az asszonyok paráznasága, az egyházi törvények megszegése is súlyos büntetéseket vont maga után.
A törvénykönyv sok rendelkezésének szövegénél tetten érhető a precedensjelleg, azaz nem általános szabályokat ír elő, hanem konkrét esetek alapján hoz döntéseket, még ha a megszövegezés maga általános jellegű is.
Szent László (uralkodott: 1077-1095) törvényei
I. László király három törvénykönyvében összesen 89 fejezet található. Ezek jórészt az István királynál már megismert négy témakörbe sorolhatóak.
Adózás szempontjából ki kell emelni a tizedfizetés jóval részletesebb szabályozását, a dekrétumok első könyvében négy rendelkezés is az egyházi tizedről szól:
27. Fejezet az apátok szabad népeinek tizedadójáról
Az apátok az ő szabad népeiken engedjenek tizedet a püspököknek.
30. Fejezet a szabadok tizedadójáról és az egyház szolgálatába való szegődésökről
A püspökök vegyenek tizedet a szabadoktól.
1. § A szabadokkal pedig, akármely püspökhöz vagy ispánhoz állottak légyen, úgy bánjanak azok, a mint nekik tetszik, mindazonáltal az ő szabadságok épségben maradjon.
2. § De a kiket lelki idvességért szabadítottak fel, oly okkal mégis, hogy az egyháznak szolgáljanak, azok senkinek másnak, hanem egyedül a papnak adjanak tizedet.
33. Fejezet más püspökség határában levő barmok tizedéről
Ha valamely püspök más püspökség határában ellett barmokból veszen tizedet, adja negyedrészét az ő püspökségében lakó papoknak.
40. Fejezet azokról, a kik a tizedet eltagadják
A püspök mindenből tizedet vegyen, de ily módon: a püspök poroszlója kérdezze meg a termés vagy a barmok gazdájától, mennyije vagyon? és ha hiszen az ő szavának, szedje a tizedet a

szerint; ha pedig nem hiszen, esküdtesse meg és azután tizedeljen. Gabonában pedig el ne fogadjon elegyest, hanem külön-külön szedje.
1. § És ha valaki, a püspök poroszlóján kívül más, a termés gazdáját letett hite után hamis esküvőnek mondja, számlálják meg a termést a király meg az ispán poroszlója előtt: és ha a gazdát vétkesnek tapasztalják, legyen övé csak a tized, és kilencz rész adjanak a püspöknek.
2. § De ha ki felszólalt vala, maga marad a hazugságban, ugyanazon törvény szerint fizessen vétkeért. Ha nincs a miből megváltsa magát, adják el szolgaságra őt egyedül, gyermekei nélkül.
3. § Mind az egész tizedadót be kell pedig szedni karácsonyig.
4. § A fiú, ki apja házában lakik, vagy a szolga, ne külön, hanem az apával együtt adjon tizedet.
5. § De oly fiaktól és szolgáktól, a kik külön kenyéren vannak, valamijek vagyon, mindenből tizedet vegyenek.
6. § Ha pedig valaki nyakaskodik, és megkérdeztetvén a tizedről, nem akar a püspök poroszlójának vallani, akkor a poroszló alkalmas tanuk jelenlétében tizedeljen annyit, a mennyit igazságosnak lát. Lenből vagy kenderből annyit vegyen, a mennyit marokkal a földhöz szoríthat. Ha cséplett gabonát talál, tíz vederig semmit ne vegyen belőle; ha húsz vagy annál több vederre való leszen, tizedelje meg.
Meg kell még említeni, hogy László király törvénykönyvei több rendelkezést is tartalmaznak a kereskedelemre, az izmaelitákra (iszlám hitű jövevények és kereskedők), illetve a zsidókra.
Könyves Kálmán (uralkodott: 1095-1116) törvényei
Kálmán király két törvénykönyvében összesen 99 fejezet van, tovább részletezi, illetve megerősíti a Szent István és Szent László által meghozott törvényeket.
Törvényeiben megjelentek a királyi adók, vámok, a szabad emberek adózása, az adószedők járandóságai, a papok tizedfizetése.
A zsidókra és izmaelitákra további rendelkezéseket hozott, összesen kilenc törvény foglalkozott velük.
Az Aranybulla szempontjából is fontos előzménynek tekinthető, hogy a törvények között megjelentek a király szolgálatára és hadviselésére vonatkozó szabályok. Ezek közül kettőt emelünk ki az első törvénykönyvből, a „lószolgálati” kötelezettséget, illetve a katonaállítási kötelezettséget, amelynek minőségénél a jövedelem is számított:
36. Fejezet hogy a király alá minden megyében lovat adjanak. Továbbá, a követek költségéről, mit a nádorispántól kapnak
Mikor a király vagy a herczeg valamely megyébe bémegyen, adjon a megye hadra való lovat alája.
1. § Mely ha történetesen eldöglik, tizenöt pénz járjon érte a ló gazdájának; ha pedig megsérül valami módon, de nem halálosan, akkor a mondott árnak a felét adják meg a lóért.
2. § Ha a végekben valami nagyobb dolognak cserdül híre, az ispán két követet négy hadra való lóval indítson a királyhoz, a kik a magok kenyerén elérkezvén, kérjék meg az ő úti költségöket a nádorispántól, és megannyit kapjanak a vissza útra.
3. § Ha pedig lovaik eldöglenek avagy megsérülnek, annyi pénz járjon a lovakért, a mennyit feljebb mondtunk.
4. § De ha épen térnek vissza, egy hadjárat számba menjen útjok.
40. Fejezet hogy régenten jövedelem szerint rendelnek vala vértes vitézeket
Minden ispán, kinek az ő tulajdon falvain annyi szabad népe vagyon, hogy lovakat kaphat és száz pénz adó jövedelmet szedhet össze, egy vértes vitézt állítson a királynak; ha pedig negyven pénz a jövedelme, adjon katonát vért nélkül; ám, ha annál is kevesebb, tartsa meg élésére.

dr. Juhász István